

ΠΑΣΚΑΛ ΜΠΡΥΚΝΕΡ

ΕΝΑΣ ΣΧΕΔΟΝ
ΤΕΛΕΙΟΣ ΕΝΟΧΟΣ

Κατασκευάζοντας τον λευκό
ως αποδιοπομπαίο τράγο

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΠΑΣ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Λογοτεχνικά δοκίμια
Πασκάλ Μπρυκνέρ, Ένας σχεδόν τέλειος ένοχος
Pascal Bruckner, *Un coupable presque parfait*
Μετάφραση: Ανδρέας Παππάς
Υπεύθυνος έκδοσης: Σταύρη Ιωαννίδου
Επιμέλεια, διορθώσεις: Ιωάννα Ανδρέου
Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης
Έργο εξωφύλλου: René Magritte, *The Son of Man*, 1964
Copyright© Éditions Grasset & Fasquelle, 2020
Copyright© για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ
(Εκδόσεις Πατάκη), 2021
Πρώτη έκδοση στη γαλλική γλώσσα από τις εκδόσεις Grasset,
Παρίσι, 2020
Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,
Αθήνα, Οκτώβριος 2022
KET Δ973 ΚΕΠ 628/22
ISBN 978-618-07-0001-5

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ.
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΘ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Η εξύμνηση μιας φυλής και η συνακόλουθη
ταπείνωση μιας άλλης ή πολλών άλλων ήταν
και θα είναι πάντα συνταγή για φόνο [...].
Όποιος εξευτελίζει τους άλλους εξευτελίζεται ο ίδιος.*

James Baldwin, *The Fire Next Time*

Στη Rihanna, την Tutsie μου από το τρένο Thalys

Περιεχόμενα

Προοίμιο.....	13
---------------	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα κακό ριμέικ.....	15
----------------------	----

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Ο ΑΡΣΕΝΙΚΟΣ ΣΑΤΑΝΑΣ	39
1. Υπάρχει κουλτούρα του βιασμού;	41
2. Η αδύνατη συναίνεση	60
3. Όχι σημαίνει όχι, ναι σημαίνει ίσως	72
4. Ο έρωτας είναι παγίδα	88
5. Η βαναυσότητα του ματαιωμένου αρσενικού	99
6. Μια υπερβολικά ατελής δικαιοσύνη;.....	110
7. Είναι η βιολογία απάτη;.....	139
8. Εκκαθάριση των τεχνών, διαπαιδαγώγηση του πλήθους	151
9. Παντοδυναμία της πατριαρχίας;.....	177

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Ο ΕΞΟΛΟΘΡΕΪΤΗΣ ΑΝΤΙΡΑΤΣΙΣΜΟΣ	213
10. Η σκληρότητα έχει λευκό χρώμα	215
11. Πώς γεννήθηκαν οι «λευκοί»;	244
12. Η Αμερική και η Γαλλία: η φυλή και ο πολίτης	259

13. Αν δεν υπήρχε, θα έπρεπε να τον επινοήσουμε	284
14. Η ζωντανή παράδοση ενός παλαιού μίσους	296
15. Διαφωτισμός ή Ρομαντισμός;.....	316

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΝΑ ΚΛΕΙΣΟΥΜΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΓΗΡΑΙΟΥ

ΕΥΡΩΠΑΙΟΥ;	347
16. Ο φόβος του Άλλου;	349
17. Φιλανθρωπία ή (υπαρξιακή) κόπωση;.....	373
18. Τα ταμπού της δουλείας	387
19. Προς μια σύνθετη Ευρώπη με απλές ιδέες	405

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αυτοκτονία ή ανάκαμψη;	459
Ευχαριστίες	467

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Τον Σεπτέμβριο του 1909, ο Ζίγκμουντ Φρόυντ προσκαλείται στις Ηνωμένες Πολιτείες να δώσει μια σειρά διαλέξεις στο Πανεπιστήμιο Κλαρκ. Τότε ακριβώς, μοιράζεται με τους μαθητές του, τον Καρλ Γιουνγκ και τον Σάντορ Φερέντσι (Sándor Ferenczi), τις σκέψεις του, λέγοντας την περιώνυμη πια φράση: «Δεν ξέρουν ότι τους φέρνουμε την πανούκλα». Έπειτα από έναν αιώνα, οι Ηνωμένες Πολιτείες μάς επιστρέφουν ένα άλλο είδος πανούκλας: τον εκφυλισμό (*tribalisation*) του κόσμου, την εμμονή με τη φυλή, τον εφιάλτη του ταυτοτισμού. Από την άλλη, αυτός είναι ένας λοιμός στον οποίο οι Γάλλοι συνεισφέραμε τα μέγιστα κατά τη δεκαετία του 1970, εξάγοντας στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού τους φιλοσόφους μας που πρωτοστάτησαν στην κατεδάφιση του αν-

θρωπισμού και του Διαφωτισμού. Εμείς μεταδώσαμε τον ιό, εκείνοι μας επιστρέφουν την ασθένεια. Το μπου-μερανγκ είναι αγγλοσαξονικό, όμως το χέρι που το πέταξε γαλλικό. Η Αμερική ενέπνεε και συνεχίζει να εμπνέει ένα κράμα της πιο ισχυρής γοητείας και της πιο έντονης αποστροφής. Αν η εικόνα της προοιωνίζεται το πού βαδίζει ο Δυτικός κόσμος, το μέλλον μας διαγράφεται ζοφερό. Και το δικό της ακόμα περισσότερο, βέβαια.

Ένα κακό ριμείκ

Σε κείμενο που στάλθηκε το 2018 στο περιοδικό *Sociology of Race and Ethnicity*, Αμερικανοί καθηγητές, εκφράζοντας έντονη ανησυχία για το επίπεδο του πνευματικού διαλόγου στις Ηνωμένες Πολιτείες, πρότειναν στη συντακτική επιτροπή του περιοδικού επιλεγμένα αποσπάσματα από το *Ο αγών μου* του Χίτλερ στα οποία ο όρος «λευκός» θα αντικαθιστούσε τον όρο «εβραίος». Η πρόταση τελικά απορρίφθηκε, όχι όμως χωρίς να λάβει τους επαίνους αρκετών πανεπιστημιακών. Μεταξύ άλλων, γράφτηκε: «Αυτό το κείμενο έχει την προοπτική να γίνει μια ισχυρή και μοναδική συνεισφορά στη βιβλιογραφία που πραγματεύεται μηχανισμούς οι οποίοι ενισχύουν την προσκόλληση σε απόψεις περί λευκής υπεροχής». Οι τρεις

καθηγητές, ο Πίτερ Μπογκόσσιαν (Peter Boghossian), ο Τζέιμς Λίντσεϋ (James Lindsay) και η Έλεν Πλάκροουζ (Helen Pluckrose), ήταν ήδη γνωστοί από άλλες «φάρσες», κάποιες από τις οποίες είχαν φιλοξενηθεί σε έντυπα υψηλού επιπέδου: μία περί «της κουλτούρας του διασμού στους σκύλους στα πάρκα του Πόρτλαντ (Ορεγκον)» και ακόμα μία, το 2017, που υποστήριζε ότι το πέος είναι κοινωνικό δημιούργημα, υπεύθυνο, μεταξύ άλλων, και για την κλιματική αλλαγή. Οι τρεις ερευνητές απειλήθηκαν με απόλυση από τα πανεπιστήμιά τους και κατηγορήθηκαν ότι έπαιζαν το παιχνίδι της Δεξιάς.

Μια καλπάζουσα μολυσματική νόσος

Τι μας λένε αυτές οι προκλητικά ακραίες πρωτοβουλίες; Πολλά σχετικά με την υποβάθμιση των αμερικανικών πανεπιστημιακών ηθών και ακόμα περισσότερο για μια νοοτροπία που κερδίζει έδαφος στην Ευρώπη. Ένα παράδειγμα, μεταξύ άλλων, από τη Γαλλία: ντοκιμαντέρ που αναρτήθηκε στον ιστότοπο του France Culture, τον Νοέμβριο του 2019, εξηγεί ότι το πάλλευκο χρώμα των αρχαιοελληνικών γλυπτών είναι «αποτέλεσμα αντιδραστικής προσέγγισης δύο χιλιάδων ετών». Μας είπαν ψέματα: «Όχι, τα

αρχαιοελληνικά αγάλματα δεν ήταν λευκά, αλλά χρωματισμένα. Η Ιστορία μάς το έγκρυψε, για να προωθήσει το λευκό ως ιδεώδες σε μια Δύση που αποστρεφόταν το χρώμα, θεωρώντας το σύμβολο ετερότητας και επιμειξίας». Μολονότι αυτή η καραμέλα έπαψε να αναμασάται με τον καιρό, εξακολουθεί, σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Φίλιπ Τζόκεϋ (Philippe Jockey), που επιμελήθηκε το ντοκιμαντέρ, να ισχύει ότι η πολυχρωμία των αρχαίων γλυπτών αποκρύφτηκε για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας: «Ας μιλήσουμε με επίσημους όρους: στην πραγματικότητα, πρόκειται για μια απόρριψη του Άλλου, που βλέπουμε να κάνει την εμφάνισή της ήδη από τα πρώτα κείμενα του Πλίνιου του Πρεσβύτερου και να κορυφώνεται με τις φριχτές ωμότητες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου». Διάβολε! Ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος πρόδρομος του Αδόλφου Χίτλερ! Ο Φίλιπ Τζόκεϋ είναι πιθανώς ικανός αρχαιολόγος, αλλά μάλλον κακός ιστορικός. Τα αρχαιοελληνικά γλυπτά ήταν πράγματι πολύχρωμα, αλλά οι έννοιες που παρουσιάζει με τόσο στόμφο είναι όψιμα κατασκευάσματα που εμφανίστηκαν πρόσφατα και τα οποία εκείνος «κολλάει» στην αρχαία Ελλάδα. Ούτε η «Δύση» ούτε ο «Άλλος», και ακόμα λιγότερο η «επιμειξία», είχαν την παραμικρή εννοιολογική συνάφεια με την εποχή της αρχαιοελληνικής γλυπτικής· η χρήση τους στα εν λόγω συμφραζόμε-

να αποτελεί παραλογισμό. Ας μην ξεχνάμε ότι η «φυλή» δεν υπήρχε ως έννοια στην αρχαία Ελλάδα (πρόκειται για επινόηση του 19ου αιώνα, όταν Γερμανοί συγγραφείς σφετερίστηκαν τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό, ώστε να αποτελέσει τον πρόγονο του παγερμανισμού). Ούτε οι αρχαίοι Έλληνες ούτε οι Ρωμαίοι «έβλεπαν κάποιο όνειδος στο χρώμα του δέρματος». «Οι αρχαίοι αγνοούσαν παντελώς τη φυλετική διάκριση», η αρχαιοελληνική κοινωνία δεν έκανε κανέναν διαχωρισμό με βάση το χρώμα.¹ Κατά τον Αριστοτέλη μάλιστα, η διαφορά λευκού/μαύρου είναι καθαρά συμπτωματική και όχι ουσιαστική.² Η

¹ Frank M. Snowden Jr., στο Christian Delacampagne, *Une histoire du racisme*, με πρόλογο της Laure Adler, Livre de Poche/France Culture, 2000, σ. 33: «Γάμοι μεταξύ Ελλήνων και μαύρων τελούνται ήδη στην ελληνιστική εποχή. Επίσης, τέτοιου είδους γάμοι πολλαπλασιάζονται στη Ρώμη χωρίς το φαινόμενο να αποδοκιμάζεται. Από αισθητική άποψη, ο μελαψός άντρας ελκύει Έλληνες και Ρωμαίους καλλιτέχνες, οι οποίοι γοητεύονται πάντα από τον εξωτισμό. Από θρησκευτική άποψη, η Αιθιοπία [...] αποτελεί ιερό έδαφος (ο Όμηρος τοποθετούσε εκεί τα συμπόσια των Ολύμπιων θεών), ενώ η εικόνα του μαύρου χρησιμοποιείται ενίοτε σαν φυλαχτό ή σαν εγγύηση γονιμότητας – αναμφίβολα ως έμμεση αναφορά στο μαύρο χρώμα του εύφορου χώματος». Γενικά, οι αρχαίοι Έλληνες δεν έδιναν βάρος στο χρώμα του δέρματος, όσο στην κοινωνική θέση.

² Frank M. Snowden Jr., *Blacks in Antiquity. Ethiopians in the Greco-Roman Experience*, Belknap Press, 1970.

πλειονότητα των δούλων των αρχαίων Ελλήνων ήταν λευκοί.³

Ωστόσο η χρήση του επιθέτου «λευκός» εξαπλώνεται σαν την πυρκαγιά. Διατυπώνετε επιφυλάξεις σχετικά με τις δηλώσεις της νεαρής σταρ Γκρέτα Τούνμπεργκ; Θα σας αποκαλέσουν «εφηβόφοβο», «γέρο λευκό δυτικό άντρα» και διάφορα άλλα τέτοια. Τι σχέση έχουν όλα αυτά με τη Σουηδέζα ακτιβίστρια; Καμία! Αν ένας Αφρικανός διανοούμενος ασκούσε κριτική στη νεαρή Σουηδέζα, θα τον αποκαλούσαν άραγε μαύρο γέρο; Δείτε επίσης αυτό που γράφει ο «καταρρευσιολόγος» Ορελιέν Μπαρρό (Aurélien Barrau) σχετικά με τα δικαιώματα των ζώων: «Αυτό που θεωρώ ζωτικής σημασίας σήμερα είναι, για να μιλήσω όπως ο Ζακ Ντερριντά, η αποδόμηση του “σαρκοφαλλολογοκεντρισμού”, η αμφισβήτηση δηλαδή αυτής της αποτρόπαιης ηγεμονίας του ανθρώπου (θα έπρεπε να προστεθεί του λευκού), σε στύση (μιας και υποτάσσει τον άλλον στη δική του επιθυμία) και σαρκοφάγου (ως αρχετυπική εικόνα της εργαλειοποίησης των μη ανθρώπινων όντων)».⁴ Όσο για το

³ Catherine Coquery-Vidrovitch, «Le postulat de la supériorité blanche et de l'infériorité noire», στο Marc Ferro (επιμ.), *Le Livre noir du colonialisme*, Hachette, 2003, σσ. 863 κ.ε.

⁴ Aurélien Barrau, «Le combat animalier est frère des combats

«λευκό προνόμιο», χαρακτηριστικό μιας βορειοαμερικανικής προβληματικής, εντάχθηκε στο καθημερινό λεξιλόγιο τον Ιούνιο του 2020, έπειτα από την τεράστια απήχηση που είχε στη Γαλλία και αλλού η υπόθεση Τζορτζ Φλόυντ (George Floyd), παρότι η έννοια μικρή σχέση έχει με τη γαλλική κοινωνία.⁵

Ο κατέξοχήν εγκληματίας

Η Δύση έχει όλα τα προσόντα προκειμένου να αποτελέσει τον ιδανικό ένοχο. Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, ίδρυσε ένα νέο έθνος βασισμένο στον αφανισμό των Ινδιάνων, στη δουλεία των Αφρικανών και στις διακρίσεις κατά των μαύρων. Όσο για την Ευρώπη, χρεώνεται το βάρος τεσσάρων αιώνων αποικιοκρατίας, ιμπεριαλισμού και δουλείας, μολονότι σε ευρωπαϊκές χώρες τέθηκε πρώτη φορά το ζήτημα

d'émancipation» (συνέντευξη που δημοσιεύτηκε στον ιστότοπο του περιοδικού *Ballast*, 2 Σεπτεμβρίου 2015).

⁵ Βλ. κυρίως Corinne Narassiguin, «Le privilège blanc, cette inaptitude dangereuse», *Le Monde*, 9 Ιουνίου 2020. Η Narassiguin, στέλεχος του Σοσιαλιστικού Κόμματος, εξεγείρεται ενάντια στη σύγχυση μεταξύ των αντιρατσιστικών αγώνων και της ενοχοποίησης μέρους του πληθυσμού χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικές ή οικονομικές συνθήκες.

της κατάργησης όλων αυτών των «κακών». Αυτό που καθιστά τον Δυτικό κόσμο το κατεξοχήν εξιλαστήριο θύμα είναι καταρχάς ότι αναγνωρίζει τα εγκλήματατά του, με τη φωνή των πιο καθαρών συνειδήσεών του, από τον Βαρθολομαίο ντε λας Κάζας έως τον Αντρέ Ζιντ και τον Αιμέ Σεζαίρ, χωρίς να ξεχνάμε τον Μονταίν, τον Βολταίρο και τον Κλεμανσό. Οι χώρες της δυτικής Ευρώπης προηγήθηκαν στο θέμα των ενοχών και κάνουν καθημερινά τις απαραίτητες μετάνοιες, σχεδόν με ένα είδος αυτοματισμού. Και μάλιστα σε αντίθεση με άλλες κρατικές οντότητες, οι οποίες μετά βίας αναγνώρισαν τα κακουργήματά τους: τη Ρωσική Αυτοκρατορία, την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τις κινεζικές δυναστείες, τις διάφορες αραβικές δυναστείες που κατείχαν την Ισπανία για σχεδόν επτά αιώνες. Μόνον εμείς, οι Δυτικοί, παραδεχόμαστε τις αμαρτίες μας, ενώ τόσοι και τόσοι πολιτισμοί παρουσιάζονται ως θύματα ή ως αθώοι. Το Σφάλμα είναι σύμφυτο μ' εμάς, σε βαθμό μάλιστα να επωμιζόμαστε και τα αμαρτήματα των άλλων. Επιπλέον, η Δύση είναι αδύναμη όσο ποτέ άλλοτε, χωρίς ηγεσία ή ισχυρή διακυβέρνηση, την ώρα που οι Ηνωμένες Πολιτείες αποσύρονται από την παγκόσμια σκηνή. Θεωρείται υπεύθυνη για όλο και περισσότερα δεινά, ενώ παράλληλα και ο ρόλος της φθίνει. Πρόκειται για αυτό που οι διπλωμάτες αποκάλεσαν, τον Φεβρουά-

ριο του 2020 στο Μόναχο, *Westlessness*, η εξαφάνιση δηλαδή του Δυτικού μπλοκ. Ήρθε η ώρα η Δύση να πληρώσει. Τίποτα δεν προκαλεί περισσότερη μανία από έναν άνθρωπο πεσμένο καταγής. Η ήδη μισητή για την αλλοτινή κυριαρχία της Δύση αντιμετωπίζεται τώρα πια με περιφρόνηση λόγω της «πτώσης» της.

Αντίθετα με τις προσδοκίες που γεννήθηκαν το 1989, την πτώση του Τείχους δεν την ακολούθησε η κυριαρχία της λογικής, και ακόμα λιγότερο βέβαια της μετριοπάθειας. Μια άλλη ιδεολογία αντικατέστησε τις σωτηριολογικές υποσχέσεις που έδινε ο υπαρκτός σοσιαλισμός, βασισμένη αυτήν τη φορά στη φυλή, στο γένος, στην ταυτότητα. Για τρεις θεωρίες, τη νεοφεμινιστική, την αντιρατσιστική και την αποποικιακή, ο ένοχος είναι πλέον ο λευκός. Υποβιβασμένος σε απλό φορέα του χρώματος του δέρματός του, είναι πλέον ο απεχθής, ο δακτυλοδεικτούμενος, ο υπεύθυνος για όλα τα δεινά. Τίποτα δεν εξυπηρετεί καλύτερα αυτές τις τρεις ρητορικές από τη μορφή του Καταραμένου, του λευκού ετεροφυλόφιλου αρσενικού, ο οποίος θεωρείται ό,τι πιο απεχθές. Ωστόσο ούτε οι λευκές γυναίκες εξαιρούνται· θα δούμε ότι η υπεροχή του «ιθαγενούς» τις αφήνει και εκείνες στο έλεος της εκδικητικής μανίας. Η αγία τριάδα της

ενοχοποίησης δεν ξεχνάει κανέναν. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι ίδιοι συλλογισμοί, οι ίδιοι μηχανισμοί, ενίοτε και οι ίδιοι άνθρωποι, παρεμβαίνουν με εντυπωσιακή έλλειψη πρωτοτυπίας, διαμορφώνοντας ένα είδος οικογένειας με συνεκτικές αντιλήψεις.

Η γένεση του παραλογισμού

Κατά τη δεκαετία του 1960, τα τμήματα Φιλοσοφίας, Λογοτεχνίας και Κοινωνιολογίας των αμερικανικών πανεπιστημίων κατακλύστηκαν, καλώς ή κακώς, από αποδομητικές θεωρίες προερχόμενες από τη Γαλλία, καταγγελτικές απέναντι στη Δύση, το σύνολο των οποίων απαρτίζουν τη λεγόμενη *French Theory*.⁶ Ας αφήσουμε κατά μέρος το ερώτημα αν αυτά τα δόγματα αποτελούσαν μια τεράστια μπλόφα ή, για να δανειστούμε τα λόγια του Τζορτζ Στάινερ, ένα είδος ήττας του πνεύματος (με λιγοστές, βέβαια, εξαιρέσεις). Και να που σήμερα η Αμερική μάς προτείνει φιλοσοφίες γεννημένες κάποτε στην Ευρώπη, τις οποίες μάλιστα εμείς ασπαζόμαστε τυφλά, καθώς

⁶ François Cusset, *French Theory, Foucault, Derrida, Deleuze et Cie et les mutations de la vie intellectuelle aux États-Unis*, La Découverte Poche, 2005.

φέρουν τη σφραγίδα *made in USA*. Από το «τέλος της Ιστορίας» μέχρι τη θεωρία του φύλου, διαμέσου του σοκ των πολιτισμών, η Γαλλία γίνεται εκ νέου θλιβερό εργαστήριο για βορειοαμερικανικές χίμαιρες. Η αγγλοσαξονική πολιτισμική ηγεμονία δεν είναι πια ξενόφερτη, έχει γίνει παραδόξως εγχώρια· είναι ο εαυτός με τη μορφή ενός άλλου, ένα υπερατλαντικό υβρίδιο αλλά σε ξένο ιδίωμα, πολύ πιο κομψό απ' ό,τι τα γαλλικά. Αυτός ο μεταστρουκτουραλισμός επαναπροωθείται και προελαύνει πλησίστιος στο έδαφός μας, υπό την αιγίδα των *globish*, του νέου παγκόσμιου ιδιόλεκτου. Σε αυτούς τους καιρούς σύγχυσης της ευρωπαϊκής Αριστεράς, διαμελισμένης μεταξύ ενός κομμουνισμού με το ένα πόδι στον τάφο και μιας σοσιαλδημοκρατίας σε απόγνωση, η ιδεολογία της ταυτότητας, ο ταυτοτισμός, με προέλευση από τον Νέο Κόσμο, χρησιμεύει σαν σανίδα σωτηρίας. Ο δανεισμός είναι συχνά αυτόματος, μεταξύ άλλων και σε γλωσσικό επίπεδο, όπου ανθεί μια αγγλόφωνη διάλεκτος με παριζιάνικη προφορά.⁷ Θα μπορούσαμε ακόμα και να υποστηρίξουμε ότι η χρήση των *franglais* στον κόσμο των μέσων ενημέρωσης και των επιχειρήσεων είναι αντιστρόφως ανάλογη, στην περίπτωση των

⁷ Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον όρο της γαλλικής αργκό «*Paname*» για να αναφερθεί στο Παρίσι. (Σ.τ.Μ.)

Γάλλων τουλάχιστον, με τη γνώση εκ μέρους τους της γλώσσας του Σαίξπηρ· όσο λιγότερο κατέχουν την αγγλική γλώσσα, τόσο περισσότερο ενσωματώνουν ολόκληρα τμήματά της στην καθημερινή ομιλία. Η ταχύτητα της σημασιολογικής διάδοσης είναι σχεδόν αστραπιαία, με τη βοήθεια βέβαια ουκ ολίγων διαμεσολαβητών.

Η Αμερική έχει αυτό το μοναδικό γνώρισμα: να ενθαρρύνει εκείνους που επιθυμούν να τη μιμηθούν. Εδώ και έναν αιώνα, η κουλτούρα της εξάγεται καλύτερα από κάθε άλλη. Προσαρμόζεται σε όλα τα κλίματα και σε όλες τις πεποιθήσεις, διαθέτει μια ασύγκριτη δύναμη διάδοσης και μετάδοσης, είναι ο κατεξοχήν πολιτισμός της μεταμφίεσης. Ακόμα και όσοι τη μισούν θέλουν να της μοιάσουν. Όλος ο κόσμος μπορεί να γίνει αμερικανικός αν το θελήσει, έστω και χωρίς να μιλάει καν αγγλικά. Σαν καλοί εγγαστρίμυθοι, αντιγράφουμε την Αμερική σε όλους τους τομείς. Επωμιζόμαστε ακόμα και τα εγκλήματατά της, μολονότι η Γαλλία δεν εφάρμοσε ποτέ τη δουλεία ή τις φυλετικές διακρίσεις στο έδαφός της. Οι ανταλλαγές βέβαια είναι αμοιβαίες. Εμείς υιοθετούμε την αμερικανική αντίληψη για την κοινωνία, τη στιγμή που οι Ηνωμένες Πολιτείες (ή η Αριστερά του Δημοκρατικού Κόμματος, τουλάχιστον) επιχειρούν να διευρύνουν το κράτος πρόνοιας και μπαίνουν με τη

σειρά τους στην οδύσσεια της μεταμέλειας. Εμείς υιοθετούμε εθνοτικούς όρους, ενώ εκείνοι επιθυμούν να ξαναγράψουν το «εθνικό τους μυθιστόρημα» μέσα από το πρίσμα της εξόντωσης των Ινδιάνων και των διακρίσεων εις βάρος των Αφροαμερικανών.⁸

Θα είναι ωστόσο δύσκολο να πειστούν 500 εκατομμύρια Ευρωπαίοι, κυρίως στα ανατολικά, πως είναι επικίνδυνοι λόγω του δέρματός τους. Μολονότι γίνεται ολοένα και πιο έγχρωμος, ιδίως στη Δύση, ο ευρωπαϊκός πληθυσμός παραμένει στην πλειονότητά του ανοιχτόχρωμος, με ουσιαστικές διαφορές βέβαια (με βάση μια άτυπη χρωματική διαβάθμιση) μεταξύ των Σουηδών, των Ανδαλουσιανών, των Βουλγάρων, των τσιγγάνων. Η ενοχοποίηση αυτών των λαών θα είναι τεράστιο αλλά όχι ακατόρθωτο έργο. Έχει ήδη πετύχει εν μέρει στη δυτική Ευρώπη, όπου γίνεται προσπάθεια να διαποτιστούν τα άτομα με ντροπή για αυτό που είναι. Μια εκτεταμένη καμπάνια επανεκπαίδευσης έχει ξεκινήσει στα πανεπιστήμια και στα ΜΜΕ, ζητώντας από αυτούς που αποκαλούμε γενι-

⁸ «The 1619 Project», *The New York Times*, 14 Αυγούστου 2019: «We have got to tell the unvarnished truth». Σύμφωνα με την εφημερίδα, πρέπει να ξαναγραφτεί όλη η αμερικανική ιστορία, μέσα από το πρίσμα των φυλετικών διακρίσεων και της δουλείας.

κώς «λευκούς» να απαρνηθούν τον εαυτό τους. Πριν από τριάντα χρόνια, υπήρχε ακόμη αρκετή λογική, δεξιά και αριστερά, ώστε να χλευάζονται αυτές οι ανοησίες. Η τελευταία φορά που είχαμε υποστεί την προπαγάνδα για τη φυλή ήταν με τον φασισμό και τον *a priori* αποκλεισμό ενός μέρους του πληθυσμού κατά τη δεκαετία του 1930. Νομίζαμε ότι είχαμε τελειώσει με αυτές τις απόψεις και θεωρίες. Να όμως που επανέρχονται, από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού αυτήν τη φορά, με τη μορφή του αντίθετού τους, του αντιρατσισμού, και με νέους πρωταγωνιστές, βρίσκοντας απήχηση ακόμα και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Οι κήρυκες της ντροπής, νεοφεμινιστές, αποαποικιστές, ιθαγενιστές, θέλουν οπωσδήποτε να μας αποδείξουν πως ο τρόπος ζωής μας βασίζεται στη φριχτή εκμετάλλευση άλλων λαών και πως πρέπει να δείξουμε μεταμέλεια. Ξαφνικά, ένα μέρος του Δυτικού κόσμου φαίνεται απεχθές στα μάτια ορισμένων μειονοτήτων. Όπως ο κύριος Ζουρνταίν, στον *Αρχοντοχωριάτη* του Μολιέρου, ήταν πεζογράφος εν αγνοία του, εμείς είμαστε εγκληματίες χωρίς να το ξέρουμε, από το γεγονός και μόνο ότι ζούμε σε αυτόν τον κόσμο. Για να υπάρξουμε, πρέπει πρώτα να επανορθώσουμε!

Ο λευκός αντιμετωπίζει μια ακόμα κατηγορία: κατέστρεψε τον πλανήτη. Δεν αρκείται στην καταπίεση

των γυναικών, στη ρατσιστική και κυριαρχική στάση του, αλλά θέτει και σε κίνδυνο το περιβάλλον, καθώς συγκεντρώνει στα χέρια του μεγάλο μέρος του οικονομικού και τεχνολογικού πλούτου. Η ενοχή του μοιάζει με κάτι σαν μιλφέιγ, όπου η κάθε στρώση ενισχύει τη δομή του συνόλου. Η είσοδος όμως, εδώ και μια τριακονταετία, της Κίνας, της Ινδίας, της Βραζιλίας και της Νότιας Αφρικής στον παγκόσμιο καπιταλιστικό χάρτη, με την ιδιότητα των μεγάλων παραγωγών και ρυπαντών, εμποδίζει εκ των πραγμάτων να περιοριστεί το οικολογικό ανάθεμα στην αποστρόφη για τον λευκό άντρα και την επιδερμίδα του. Με κίνητρο μια πλανητική φιλοδοξία, η σχετική συζήτηση επιμένει στην καταδίκη της παραγωγικότητας αυτής καθεαυτήν, όπως και της «έπαρσης» που τροφοδοτείται από τη νεωτερικότητα. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν εξετάζω εδώ παρά μόνο παρεμπιπτόντως την οικολογική προβληματική και κριτική.

Η νέα εποχή των παγετώνων

Η Αμερική, που ήρθε να σώσει την Ευρώπη το 1944 και ενσάρκωνε τη συμμαχία της νεωτερικότητας, της ελευθερίας και της ευημερίας, εκείνη η Αμερική δεν υπάρχει πια. Βαθιά διαβρωμένη από τον απομο-

νωτισμό και τον εθνικισμό, στέκεται απέναντι στον Παλαιό Κόσμο όχι σαν λύση προς υιοθέτηση, αλλά σαν μια αποτυχία που δεν πρέπει να αναπαραχθεί. Μια αποτυχία που συντελέστηκε σε τρία στάδια: το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα των δεκαετιών 1960-70, για τη χειραφέτηση των ηθών και των μειονοτήτων, εμποδίζει τη χώρα να βυθιστεί σε μιας μορφής απαρτχάιντ. Πυροδοτεί, ωστόσο, με τη σειρά του μια βίαιη αντίδραση των συντηρητικών, που θέλουν με κάθε τρόπο να σβήσουν αυτές τις κατακτήσεις. Αυτή η αντεπανάσταση, ενίοτε βάνανση, θα οδηγήσει με τη σειρά της σε μια βίαιη αντίδραση στο αριστερό άκρο του πολιτικού φάσματος: στο κίνημα των γυναικών και των μειονοτήτων που εκφράζεται με τον εξτρεμισμό του φύλου, με υπερευαισθησία απέναντι στις διακρίσεις, με ακραία ρητορική. Η Αμερική εναντιώνεται στον ρατσισμό με όρους ρατσισμού, «ανάγοντας» τον καθένα στο χρώμα του δέρματός του, αφηφώντας κάθε κοινωνική ανάλυση. Μάχεται το κακό επιδεινώνοντάς το. Το αποτέλεσμα είναι ένας απεριόριστος κατακερματισμός. Αυτή η χώρα τείνει να τρελαθεί, παγιδευμένη ανάμεσα στη σφύρα των οπαδών του Τραμπ και στον άκμονα των φανατικών της «φυλής». Σε αυτό έρχεται να προστεθεί, σε στρατιωτικό επίπεδο, η αδυναμία της Αμερικής ως παγκόσμιας υπερδύναμης. Αποτυγχάνει στο Ιράκ και

αποσύρεται από το Αφγανιστάν έπειτα από είκοσι χρόνια εκεί παρουσίας. Παρότι αναπτύσσει μια θορυβώδη διπλωματία, παραδίνεται στη Βόρεια Κορέα και στους μουλάδες της Τεχεράνης, εγκαταλείπει στην Κίνα την παγκόσμια ηγεμονία, αποτυγχάνει να επιβάλει την ειρήνη όπου και αν επεμβαίνει. Από κάθε άποψη, προσμένοντας έστω καλύτερες μέρες, είναι ένας σύμμαχος στον οποίο δεν μπορούμε να βασιστούμε, αφού περιφρονεί τους φίλους και φλερτάρει με τους εχθρούς!

Εν μέσω αυτής της ιδεολογικής παραζάλης, έχουμε την αίσθηση ενός κακού ριμέικ της δεκαετίας του 1960, αυτήν τη φορά αντεστραμμένης. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί ο ανθρωπολογικός πεσιμισμός. Ύπήρξαν στην πρόσφατη ιστορία μεγάλες περίοδοι αναθέρμανσης των ελπίδων: το 1936, ο Μάιος του '68, η περεστρόικα. Σήμερα, επιστρέφει το ψύχος. Το όραμα της χειραφέτησης της ανθρωπότητας σβήνει, καθώς δεν υπάρχει πια καν η ανθρωπότητα ως έννοια· υπάρχουν μόνον εθνότητες, «είδη», κοινότητες. Οι μεγάλοι αγώνες των δεκαετιών 1960-70 δόθηκαν με σημαία μια ενιαία αντίληψη για την ανθρωπότητα. Οι αντιαποικιακοί αγώνες είχαν στόχο να ελευθερώσουν ταυτόχρονα τον αποικιοκρατούμενο και τον αποικιοκράτη, ώστε να απαλλαγούν από μια σχέση αμοιβαίας υποταγής, ο φεμινισμός ήθελε να φέρει

την οικονομική όσο και τη συμβολική ισότητα μεταξύ αντρών και γυναικών. Όσο για τον αντιρατσισμό, απαιτούσε σεβασμό για πληθυσμούς διαφορετικής προέλευσης σε συμφραζόμενα ισχυρών μεταναστευτικών ρευμάτων και σε μια Ευρώπη με τραύματα ακόμη από την ανάμνηση του ναζισμού. Τι ευγενέστερο από αυτά τα ιδεώδη; Τι έχει απομείνει απ' όλα αυτά; Ένα σαρδόνιο χαμόγελο, που προκύπτει από διάθεση εκδίκησης μάλλον παρά από γενναιοδωρία. Τρεις μείζονες στόχοι παρεκκλίνουν έτσι της πορείας τους εξαιτίας εκείνων που τους επικαλούνται: οι συντηρητικοί δεν θα μπορούσαν να ονειρευτούν καλύτερο δώρο. Αυτήν τη διολίσθηση από τον προοδευτισμό στον σκοταδισμό θέλω κυρίως να εξετάσω εδώ. Το τοπίο είναι ζοφερό: ο ρατσισμός στη Δύση είναι πιο αισθητός από ποτέ, άντρες και γυναίκες βρίσκονται σε πόλεμο μέχρι εσχάτων μεταξύ τους. Όσο για την αποικιοκρατία, μάλλον έχει αλλάξει όψη παρά έχει καταργηθεί. Κάθε πρωί, ακούμε στις ειδήσεις κάτι που μας κάνει να αγανακτήσουμε: ολόκληρη η υφήλιος πλημμυρίζει από αρνητικά κύματα. Σαν τον Σίσυφο που άεναα σπρώχνει τον βράχο του, η πορεία προς την απελευθέρωση δείχνει να μην καταλήγει πουθενά.

Η σύγκυση των μετώπων

Άλλο παράδοξο: στις δημοκρατίες της Δύσης, εκεί όπου τα δικαιώματα των μειονοτήτων και των γυναικών τυγχάνουν και μεγαλύτερου σεβασμού, ακούγονται και οι εντονότερες διαμαρτυρίες ενάντια στην παραβίαση θεμελιωδών ελευθεριών. Η αίσθηση της αδικίας ενισχύεται, μολονότι οι ανισότητες τείνουν να μειώνονται. Όσες από αυτές απομένουν διώνονται ως ανυπόφορες. Ποιος είναι ο εχθρός; Ούτε οι δικτατορίες ούτε οι απολυταρχίες, αλλά το καθεστώς που μας εκχωρεί τη μέγιστη αυτονομία. Ίσως βρισκόμαστε στην προέκταση του διάσημου νόμου του Τοκβίλ:⁹ ο λαός επαναστατεί όταν η κατάσταση του βελτιώνεται, όχι όταν επιδεινώνεται. «Η επιθυμία για ισότητα γίνεται ολοένα και πιο ακόρεστη όσο η ισότητα είναι μεγαλύτερη».¹⁰ Οι μεταρρυθμίσεις και η πρόοδος υποκινούν τις επαναστάσεις, όχι η μιζέρια. Ένα στοι-

⁹ Alexis de Tocqueville, *L'Ancien Régime et la Révolution*, Idées/Gallimard, 1964, κεφάλαιο V, σσ. 82 κ.ε. Ελληνική έκδοση: *Το Παλαιό Καθεστώς και η Επανάσταση*, μτφ. Ανδρέας Παππάς, προλεγόμενα Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2006.

¹⁰ Στο ίδιο. Επίσης, *De la démocratie en Amérique*, βιβλίο II, 2. Ελληνική έκδοση: *Η δημοκρατία στην Αμερική*, μτφ. Μπάμπης Λυκούδης, εισαγωγή Γιώργος Μανιάτης, εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα 1997.

χείο καταπίεσης που αίρεται σπάνια θεωρείται οριστική νίκη. Αντιμετωπίζεται σαν σταθμός σε έναν δρόμο δίχως τέλος, που μοιάζει μάλιστα μερικές φορές με πορεία προς τον Γολγοθά.

Παραδοσιακά, η υπόδειξη εξιλαστήριου θύματος, σε περιόδους κρίσης, συνοδεύεται από αντίποινα: εξορία, πυρά, αποκεφαλισμός, πνιγμός.¹¹ Κατονομάζοντας τον αποδιοπομπαίο τράγο, απευθύνουμε κάλεσμα για φόνο εξαγνισμού. Με αυτόν τον αρχαϊκό μηχανισμό να αναβιώνει με τη μορφή του φυλετισμού, εγκαταλείψαμε την οικουμενικότητα της Αριστεράς, λαθροθηρούμε στα εδάφη της άκρας Δεξιάς, νομίζοντας ότι την πολεμάμε· μοιραζόμαστε με εκείνη το ίδιο μίσος για τον Διαφωτισμό, για την πίστη στην ενότητα του ανθρώπινου γένους. Το μεγάλο στοίχημα κάθε πολιτικής μάχης είναι να μη μοιάσεις στον εχθρό σου. Ο Καρλ Γιάσπερς παρατήρησε αυτήν τη σύγχυση των μετώπων ήδη στη Γερμανία της δεκαετίας του 1930, οπότε κομμουνιστές, συντηρητικοί και ναζί επηρέαζαν οι μεν τους δε και είχαν συχνά κοινές προκαταλήψεις, έστω και αν θεωρούσαν ότι βρίσκονταν σε αντιπαράθεση. Πρέπει να υπερασπιστούμε σήμερα την παλαιά, χρονολογούμενη ήδη από την

¹¹ René Girard, *Le Bouc émissaire*, Hachette, 1982.

Ιταλία του Μουσσολίνι, θέση περί των δύο φασισμών:¹² αυτού της άκρας Δεξιάς, που είναι γνωστός, και εκείνου της ταυτοτικής άκρας Αριστεράς, πιο αδιόρατου, καθώς είναι καμουφλαρισμένος με τα λάβαρα του αντιφασισμού, του αντιιμπεριαλισμού, του αντιρατσισμού. Θα μπορούσε να γίνει λόγος για «ντοριοποίηση» κάποιων κινημάτων που αποκαλούνται λαϊκά, από το όνομα του Ζακ Ντοριό (Jacques Doriot), οπαδού του κομμουνισμού προπολεμικά, ο οποίος πέρασε στον εθνικοσοσιαλισμό μετά το 1940 και πέθανε φορώντας τη στολή των Waffen SS. Αυτή η προσέγγιση των άκρων, που πιστεύουν ότι μισιούνται αλλά έχουν πολλά κοινά μεταξύ τους, είναι ίσως το πιο ανησυχητικό γεγονός του αιώνα που ήδη διατρέχουμε.

¹² Πρόκειται για τη *sinistra fascista*, που είχε γοητεύσει αρκετούς Ιταλούς διανοούμενους επί Μουσσολίνι, ο οποίος είχε άλλωστε ξεκινήσει την πολιτική του δράση ως σοσιαλιστής επαναστάτης. Ο κοινωνιολόγος Irving Louis Horowitz περιλαμβάνει επίσης σε αυτήν την κατηγορία τις ιταλικές Ερυθρές Ταξιαρχίες και τη γερμανική Φράξια Κόκκινος Στρατός της δεκαετίας του 1970, επισημαίνοντας κοινά στοιχεία μεταξύ κόκκινης και μαύρης τρομοκρατίας. Ο όρος «φασισμός της Αριστεράς», που χρησιμοποιείται επίσης από τους Jürgen Habermas και Viktor Klemperer, υπονοεί έναν θαυμασμό για τον αυταρχισμό, τις υβριδικές πολιτικές συμμαχίες και την απόρριψη του Διαφωτισμού. Ο όρος υπήρξε επίσης αντικείμενο λογοκλοπής και παραποίησης από τον Donald Trump τον Ιούνιο του 2020.

Οι νέοι παρίες

Από τα κείμενα και τα λεγόμενα των σύγχρονων ζηλωτών και φανατικών αναδύεται μια άλλη ιεραρχία: στη βάση οι παρίες, τα περιτρίμματα της κοινωνίας, ο δυτικός λευκός ετεροφυλόφιλος άντρας· στην κορυφή, η μαύρη, η γυναίκα αραβικής καταγωγής ή η Ινδή, η λεσβία ή η *queer*, νέα βασίλισσα του σύμπαντος. Ανάμεσα σε εκείνη στην κορυφή και σε εκείνον στον πάτο, όλη η γκάμα των αποχρώσεων, από το λευκό έως το μπεζ, από το μπεζ έως το καφετί, από το καφετί έως το πιο σκούρο καφέ. Σύμφωνα με αυτές τις νέες προκαταλήψεις, είναι καλύτερο να είσαι σκουρόχρωμος παρά ανοιχτόχρωμος, ομοφυλόφιλος ή διεμφυλικός παρά ετεροφυλόφιλος, γυναίκα παρά άντρας, μουσουλμάνος παρά εβραίος ή χριστιανός, Αφρικανός, Ασιάτης ή ιθαγενής παρά Δυτικός. Εξακολουθεί βέβαια να υπάρχει, όπως δείχνουν οι διαφημίσεις και οι πλατφόρμες, ο παλιός κόσμος, μονόχρωμος, εξουσιαστικός, βλακωδώς ετεροφυλόφιλος! Όσο για τον νέο κόσμο, αυτός είναι πολύχρωμος, αποτελούμενος από δυναμικές όσο και ταλαντούχες μειονότητες, με χίλιες δυο ερωτικές αντιθέσεις. Πώς να μη μεταπηδήσεις αυτόματα από τον έναν στον άλλον κόσμο όταν είσαι νέος; Αν η συμφιλίωση είναι αδύνατη, αν μαύροι και λευκοί, άντρες και γυναίκες, δεν

μπορούν πια να συνυπάρξουν, τι απομένει; Ο οριστικός διαχωρισμός ή το καθεστώς των μόνιμων καταγγελλιών υπό την αιγίδα μιας στρατιάς νομικών επιφορτισμένων με καθήκοντα διαιτητή.

Από το 1983 προειδοποιούσα για την πιθανή έκρηξη ενός ρατσισμού κατά των λευκών, μιας σταυροφορίας ενάντια στα «χλωμά πρόσωπα».¹³ Είχε ήδη εκδηλωθεί κατά την περίοδο της αποαποικιοποίησης, κυρίως στην Αφρική, ένας αντιρατσισμός των λαών που αποκτούσαν την ανεξαρτησία τους, ιδίως στο Κονγκό του Πατρίς Λουμούμπα (Patrice Lumumba) το καλοκαίρι του 1960.¹⁴ Ο Αλμπέρ Μεμμί (Albert Memmi), υπέρμαχος των αντιαποικιοκρατικών αγώνων, έβλεπε σε αυτές τις τάσεις (όπως και ο Σαρτρ πριν από εκείνον) μια αναγκαία στιγμή του αγώνα, μια απάντηση στη βία της αποικιοκρατίας, μια αντιστροφή της σχέσης εξουσιαστή/εξουσιαζόμενου. Ας

¹³ Pascal Bruckner, *Le Sanglot de l'homme blanc*, Seuil, 1983, σ. 276.

¹⁴ Ανάμεσα στους πολλούς ανταποκριτές στο Κονγκό που διαπίστωσαν αυτό το μίσος για τους Βέλγους, δηλαδή τους λευκούς, ο Jean Daniel, τότε νεαρός ρεπόρτερ του *L'Express*, εξηγούσε ότι, έχοντας ο ίδιος γλιτώσει παραλίγο τη σύλληψη εξαιτίας του χρώματος του δέρματός του, αισθάνθηκε ότι ξαναζούσε την εμπειρία εκείνων που χρειαζόταν να αποδεικνύουν κατά την περίοδο της Κατοχής ότι δεν ήταν εβραίοι (στον συλλογικό τόμο *La Modernité disputée. Textes offerts à Pierre-André Taguieff*, CNRS Éditions, 2020, σ. 582).

αφήσουμε τους ιστορικούς να κρίνουν. Το πρωτοφανές είναι ότι υπάρχουν λευκοί στην Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες, που ανήκουν μάλιστα κατά κανόνα στις εύπορες τάξεις, οι οποίοι αναθεματίζουν την «ανυπόφορη λευκότητα του πολιτισμού μας»¹⁵ και επικαλούνται το χρώμα του δέρματός τους για να αποδείξουν... την ντροπή τους. Στην περίπτωση του εύπορου Ευρωπαίου, το μίσος για τον λευκό είναι καταρχάς «μίσος για τον εαυτό του». Το θεαματικό αυτομαστίγωμά του θυμίζει σόου στο οποίο ανταγωνίζεται άλλους ως προς την αποστροφή προς τον ίδιο. Το ζήτημα είναι ποιος θα καταδικάσει τον εαυτό του δριμύτερα και πιο παρατεταμένα!

Καθώς είμαι κι εγώ αυτό που η νεογλώσσα ονομάζει λευκός ετεροφυλόφιλος άντρας, και επιπλέον όχι πια νέος, κατανοώ πως δεν είμαι ο πιο κατάλληλος να μιλάω για το θέμα. Ενσαρκώνω τον κόσμο τού χθες. Θίγοντας αυτά τα ζητήματα, παίζω το κεφάλι μου κορόνα γράμματα, συγκεντρώνω πάνω μου όλο και περισσότερα πυρά. Επιμένω, ωστόσο, να αποδοκιμάζω αυτό το οπισθοδρομικό δόγμα, το μεταμφιεσμένο σε αριστερή θεωρία, που τροφοδοτεί και δικαιολογεί, έστω και ανεστραμμένο, τον παραλογισμό της

¹⁵ *National Public Radio*, Μιννεάπολη, ΗΠΑ, 21 Ιουνίου 2020.

φυλετικής υπεροχής.¹⁶ Όταν το αίτημα για χειραφέτηση δεν ξεχωρίζει πια από τις προγραφές, κάτι σάπιο υπάρχει στο αυτοαποκαλούμενο «προοδευτικό» στρατόπεδο.

¹⁶ Βλ. σχετικά τη διαφωτιστική μελέτη της Stéphanie Roza, *La Gauche contre les Lumières?*, Fayard, 2020.